

The purpose of the article is to analyze and study the peculiarities of development of the primary school children's creative abilities during the mother tongue classes.

The methodological basis is the theory of scientific knowledge and personal development.

Scientists decide the most favorable conditions for the development of creativity generated in the process of work and especially – learning. This process should be directed not only to the acquisition of certain knowledge and skills, but also to the formation of curiosity, interest, ability to certain activities.

It is necessary to create conditions for primary school children to have a personal interest in acquiring knowledge, regardless of who they will become in the future. It is important to "learn to learn".

But for the most pupils' creative abilities development, the teacher's role is important. The task of the teacher is to manage the processes of creative search, from simple to complex.

Thus, successful integration of modern pedagogical technologies of interactive, personality-oriented, project-based learning on the basis of continuous development of pupils' critical thinking allows to develop creative abilities, and therefore, to form the primary school child's creative personality.

The prospect of further scientific exploration is related to extension of the age range of the studied contingent and the coverage of other subject areas.

Key words: creativity, creative qualities, productive thinking, interest, curiosity, primary school children, pedagogical conditions, types and forms of work, independent work, language enrichment.

УДК 373:374 – 043.5:37.015.31:7 – 053.6

Лариса Серих

КЗ Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
ORCID ID 0000-0001-5290-8596
DOI 10.24139/2312-5993/2019.09/108-122

НОРМАТИВНО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ПІДЛІТКІВ

У статті розкрито основу концепції взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків. Першим рівнем концепції є мегарівень, основні структурні елементи якого і розглянуто в статті. До мегарівня концепції належать соціальна складова, система суспільних відносин, демографічна складова, законодавча, нормативна база дослідження, положення, концепції, нормативні та методичні документи, які діють в умовах взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти і прямо та опосередковано впливають на розвиток естетичної вихованості підлітків.

Використовуючи теоретичні методи: аналіз, узагальнення, порівняння й зіставлення різних нормативно-методичних актів було з'ясовано контент змісту основних засад позашкільної та загальної середньої освіти в естетичному вихованні підлітків. Детально розглянуто нормативну базу дослідження.

Ключові слова: взаємодія, заклади загальної середньої освіти, заклади позашкільної освіти, мегарівень дослідження, підлітки, естетичне виховання.

Постановка проблеми. Соціально-політичні, економічні, науково-технічні, інтеграційні й екологічні реалії сьогодення детермінують не тільки розгляд існуючої нормативно-методичної бази взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків, але й аналіз та інтерпретацію існуючих документів, які дозволять ефективніше здійснювати означений процес взаємодії. Актуальність теми дослідження зумовлена утвердженням нової парадигми освіти на засадах гуманізму, культуровідповідності, людиноцентризму, естетичного розвитку особистості.

Розкриваючи сутність нормативно-методичних основ взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків, охарактеризуємо визначений нами концептуальний рівень (мега-рівень дослідження) взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків, який висвітлено в розробленій багатовекторній моделі і включає спільні складові: суб'єктивно-об'єктивні ознаки суспільства, соціально-політичні, економічні та інші реалії, що об'єктивно впливають на взаємодію закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків; соціальну ситуацію, що дозволяє здійснювати організацію, планування (змістовну складову), контроль навчально-виховної діяльності в закладах загальної середньої та позашкільної освіти; демографічну ситуацію в країні, що, зумовлює перегляд нормативно-методичних основ взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків, її змістове наповнення; принципи, закони, положення, концепції, що стосуються організації виховної діяльності, якими керуються та на які спираються керівники закладів освіти під час організації, планування, виконання й контролю освітньої та виховної діяльності.

Аналіз актуальних досліджень. Першим і надважливо актуальним у взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків є те, що законодавчою базою функціонування та розвитку як загальної середньої, так і позашкільної освіти в Україні є Конституція України, в якій громадянам гарантовано «право на освіту. Повна загальна середня освіта є обов'язковою. Держава забезпечує доступність і безоплатність як повної загальної середньої, ...так і позашкільної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням» (Конституція України, 1991, ст. 53), гарантується «свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності» (Конституція України, 1991, ст. 54).

Мета статті. Детальний розгляд нормативної бази дослідження дає змогу розширити контент змісту основних засад позашкільної та загальної середньої освіти відповідно до спрямованості специфіки здійснюваної освітньої діяльності, яку пропонує сьогодні загальна середня та позашкільна освіта й виділити зміст і обсяг освітніх понять, положень, явищ, які є взаємопов'язаними.

Методи дослідження. У дослідженні було використано *теоретичні методи*: аналіз, узагальнення, порівняння й зіставлення різних нормативно-методичних актів для з'ясування контенту змісту основних засад позашкільної та загальної середньої освіти в естетичному вихованні підлітків.

Виклад основного матеріалу. Окреслюючи основні структурні складові взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків, охарактеризуємо визначений нами концептуальний мегарівень рівень дослідження, який дозволить детально розглянути нормативну базу дослідження, дасть змогу розширити контент змісту основних засад взаємодії загальної середньої та позашкільної освіти відповідно до спрямованості специфіки здійснюваної освітньої діяльності цих закладів освіти.

У концепті мегарівень – від грецьк. *meqas* – величезний (у складних словах відповідає поняттю «мільйон», «великий», «грандіозний», «велетенський»), до складу якого входять: соціальна складова, система суспільних відносин, демографічна складова (Серих, 2013, с. 383), а також законодавча, нормативна база дослідження, положення, концепції, нормативні та методичні документи, які діють в умовах взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти і прямо та опосередковано впливають на розвиток естетичної вихованості підлітків (Серих, 2013, с. 385).

Нормативно-методичні основи взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків, її правові, соціально-економічні, організаційні, освітні та виховні засади та напрями розвитку визначено в Конституції України, законі України «Про освіту», законі України «Про загальну середню освіту», законі України «Про позашкільну освіту», законі України «Про охорону дитинства», Концепції виховання дітей та молоді в національній системі освіти, Концепції «Нова Українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи», Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр., Національній доктрині розвитку освіти, Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні, Національній рамці кваліфікацій, Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти та інших нормативних документах. Проаналізуємо та порівняємо основні положення цих документів з метою встановлення взаємозв'язків змістового контенту щодо взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків.

Детальний розгляд нормативно-правової бази дослідження дає змогу розширити контент змісту основних засад позашкільної та загальної середньої освіти відповідно до спрямованості специфіки здійснюваної освітньої діяльності, яку пропонує сьогодні загальна середня та позашкільна освіта і виділити зміст та обсяг освітніх понять, положень, явищ, які є взаємопов'язаними.

Нормативно-методичні основи взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків, її правові, соціально-економічні, організаційні, освітні та виховні засади та напрями розвитку визначено в таких документах: Конституція України, Закон України «Про освіту», Закон України «Про загальну середню освіту», Закон України «Про позашкільну освіту», Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти, Концепція «Нова Українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи», Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах, Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні, Національна рамка кваліфікацій, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр., Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти та ін. Проаналізуємо та порівняємо основні положення цих документів з метою встановлення взаємозв'язків змістового контенту щодо взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків.

Основні засади взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків обумовлено в законі України «Про освіту», у якому визначено структуру системи освіти України, зокрема позашкільну освіту як невід'ємний її складник (Закон України «Про освіту», 2017, ст. 10), так, «метою позашкільної освіти є розвиток здібностей дітей та молоді у сфері освіти, науки, культури, фізичної культури і спорту, технічної та іншої творчості, здобуття ними первинних професійних знань, умінь і навичок, необхідних для їх соціалізації, подальшої самореалізації та/або професійної діяльності» (Закон України «Про освіту», 2017, ст. 11); зазначене дало змогу визначити складові взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти, оскільки згідно з законом «громадяни України мають право на безкоштовну освіту в усіх державних навчальних закладах незалежно від статі, раси, національності, соціального і майнового стану, роду та характеру занять, світоглядних переконань тощо». Це право забезпечується розгалуженою мережею закладів, заснованих на державній та інших формах власності, де створюються умови для вибору профілю навчання й виховання відповідно до здібностей, інтересів громадянина (Закон України «Про освіту», 2017, ст. 14). «Органи місцевого самоврядування створюють умови для доступності позашкільної освіти шляхом формування, утримання та розвитку мережі закладів позашкільної освіти відповідно до

освітніх, культурних, духовних потреб та запитів населення» (Закон України «Про освіту», 2017, ст. 14).

Відповідно до закону України «Про освіту», «метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання й соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності». «Результати навчання здобувачів освіти повної загальної середньої освіти оцінюються шляхом державної підсумкової атестації, яка може здійснюватися в різних формах, визначених законодавством, зокрема у формі зовнішнього незалежного оцінювання» (Закон України «Про освіту», 2017, ст. 12). Установлено, що взаємодія закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків лежить у площині завдань нової освітньої філософії: спрямування освітньо-виховного процесу на формування духовного світу особистості, утвердження загальнолюдських цінностей, розкриття потенційних можливостей та творчих здібностей підлітків, спрямованих на акмеуспіх.

Проблеми взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків лежать у площині закону України «Про загальну середню освіту», яким визначено головне завдання середньої освіти – «забезпечення всебічного розвитку особистості шляхом навчання, виховання та розвитку, які ґрунтуються на загальнолюдських цінностях»; «виховання громадянина України, формування особистості учня (вихованця), розвиток його здібностей, обдарувань, виконання вимог Державного стандарту загальної середньої освіти, підготовка учнів (вихованців) до подальшої освіти і трудової діяльності; виховання шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей Українського народу та інших народів і націй» (Закон України «Про загальну середню освіту», 2017, ст. 3). Законом України «Про загальну середню освіту» позашкільні заклади освіти належать до загальної середньої освіти як заклади для виховання дітей та задоволення їхніх потреб у додаткових знаннях, уміннях за інтересами (наукових, технічних, художньо-естетичних тощо) (Закон України «Про загальну середню освіту», 2017). Зміст позашкільної освіти на мегарівні дослідження взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків є пропедевтично й загальнорозвивально спрямованим і, за потреби, має розроблятися для учнів (вихованців) різного віку, які почали навчатися в гуртках позашкільних освітніх закладів.

Правові, соціально-економічні, організаційні, освітньо-виховні засади позашкільної освіти визначено в законі України «Про позашкільну освіту»

(Закон України «Про позашкільну освіту», 2004). Позашкільна освіта декларується як складова системи безперервної освіти, спрямована на розвиток здібностей та обдарувань вихованців, учнів і слухачів, задоволення їхніх інтересів, духовних запитів і потреб у професійному визначенні. Законом також визначено основні завдання позашкільної освіти, зокрема: виховання громадянина України; вільний розвиток особистості та формування її соціально-громадського досвіду; виховання у вихованців, учнів і слухачів поваги до Конституції України, прав і свобод людини та громадянина, почуття власної гідності, відповідальності перед законом за свої дії; виховання у вихованців, учнів і слухачів патріотизму, любові до України, поваги до народних звичаїв, традицій, національних цінностей Українського народу, а також інших націй і народів; створення умов для творчого, інтелектуального, духовного і фізичного розвитку вихованців; ...здобуття учнями, вихованцями, слухачами первинних професійних навичок і вмінь, необхідних для їхньої соціалізації, подальшої самореалізації та/або професійної діяльності; задоволення потреб вихованців, учнів і слухачів у професійному самовизначенні і творчій самореалізації; пошук, розвиток та підтримка здібних, обдарованих і талановитих вихованців, учнів і слухачів; організація дозвілля вихованців, учнів і слухачів; здійснення інформаційно-методичної та організаційно-масової роботи (Закон України «Про позашкільну освіту», 2004, ст. 8). Таким чином, завдання, що висувуються перед закладами загальної середньої та позашкільної освіти, перетинаються і майже співпадають. Згідно із Законом України «Про позашкільну освіту» система позашкільної освіти – це освітня підсистема, що включає державні, комунальні, приватні заклади позашкільної освіти; інші заклади освіти як центри позашкільної освіти, до числа яких належать: заклади загальної середньої освіти незалежно від підпорядкування, типів і форм власності, у тому числі школи соціальної реабілітації, міжшкільні навчально-виробничі комбінати, заклади професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої; гуртки, секції, клуби, культурно-освітні, спортивно-оздоровчі, науково-пошукові об'єднання на базі закладів загальної середньої освіти, міжшкільних навчально-виробничих комбінатів, закладів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої; клуби та об'єднання за місцем проживання незалежно від підпорядкування, типів і форм власності; культурно-освітні, фізкультурно-оздоровчі, спортивні та інші заклади освіти, установи; фонди, асоціації, діяльність яких пов'язана із функціонуванням позашкільної освіти (Закон України «Про позашкільну освіту», 2004, ст. 5). Ці різновиди закладів позашкільної освіти дозволяють здійснювати цілеспрямовану взаємодію й естетично впливати на підлітків.

Положення «Про позашкільний навчально-виховний заклад» визначає системно-структурні, теоретико-технологічні, організаційно-

педагогічні, науково-практичні засади навчально-виховного процесу. У Положенні зазначається, що «позашкільний навчально-виховний заклад – це широкодоступний заклад освіти, який дає дітям та юнацтву додаткову освіту, спрямовану на здобуття знань, умінь і навичок за інтересами, а також забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації та організації змістовного дозвілля». Головними завданнями закладу позашкільної освіти є: «реалізація державної політики в галузі освіти; створення умов для гармонійного розвитку особистості, задоволення потреб дітей і підлітків у додатковій освіті, організація їх дозвілля; виявлення, розвиток і підтримка юних талантів та обдаровань, стимулювання творчого самовдосконалення дітей і юнацтва; формування в дітей та юнацтва національної самосвідомості, активної громадянської позиції; задоволення потреб учнів у професійному самовизначенні відповідно до її інтересів і здібностей» (Нормативно-правові акти, 2019).

У Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти наголошено на основних принципах, яких мають дотримуватися заклади загальної середньої та позашкільної освіти: «єдність національного й загальнолюдського – формування національної свідомості, любові до рідної землі і свого народу, оволодіння українською мовою, прищеплення шанобливого ставлення до культури, спадщини, традицій та звичаїв народів, що населяють Україну, оволодіння надбаннями світової культури; природовідповідність виховання...; культуровідповідність виховання – органічний зв'язок з історією народу, культурними та прогресивними родинно-побутовими й релігійними традиціями, з народним мистецтвом; ...активність, самодіяльність, творча ініціатива учнівської молоді, поєднання педагогічного керівництва з ініціативою й самодіяльністю учнів, утвердження життєвого оптимізму, розвиток позитивного мислення; демократизація виховання – розвиток різноманітних форм співробітництва й установлення довіри між вихователями й вихованцями, повага до суверенітету особистості дитини, розуміння її запитів та інтересів; гуманізація виховання – пріоритетність завдань самореалізації особистості вихованця, створення умов для вияву обдарованості і талантів дітей, формування гуманної особистості, щирої, людяної, доброзичливої, милосердної; безперервність та наступність виховання – досягнення цілісності й наступності у вихованні; нероздільність навчання й виховання, що полягає в їх органічному поєднанні, упорядкуванні змісту навчання і виховання формуванню особистості; єдність навчання та виховання – розвиток і формування особистості, опанування нею національної й світової культури; диференціація та індивідуалізація виховного процесу – урахування у виховній роботі рівнів фізичною, психічного, соціального, духовного, інтелектуального розвитку вихованців, стимулювання активності, розкриття творчої індивідуальності кожного; гармонізація родинного й суспільного виховання – організація педагогічного

всеобучу батьків, об'єднання й координація виховних зусиль усіх суспільних інституцій» (Концепція виховання, 2015, с. 48).

Водночас, варто зазначити, що згідно з Концепцією художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах «сучасні загальноосвітні школи та позашкільні навчальні заклади мають стати осередками виховання справжньої духовності, плекання творчої особистості, виховання людини, що характеризується високою емоційно-естетичною культурою» (Концепція художньо-естетичного виховання, 2004, с. 2). Ураховуємо основні питання Концепції щодо створення культурної аури людини, адже людство робить кроки від розуміння людиною себе як істоти розумної ще й до істоти культурної. Тому систему взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків необхідно «наповнити гуманітарним змістом, який би відповідав актуальним завданням відродження національної культури», бо виконання цих завдань «передбачає органічний зв'язок із культурними й побутовими традиціями, з народним мистецтвом у всіх його багатожанрових проявах; опанування молодим поколінням багатств духовної культури народу й формування на цій основі духовності, моральності, художньо-естетичної культури особистості, розвиток її індивідуальних здібностей і таланту як складової таланту українського народу» (Концепція художньо-естетичного виховання, 2004, с. 48).

Варто зазначити, що задекларовані в Національній доктрині розвитку освіти стереотипні освітні принципи доступності, наступності, безперервності, інноваційності переосмислено в постулатах ключової реформи Міністерства освіти і науки України – Нова українська школа, головна «мета якої – створити школу, у якій буде приємно навчатися і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті. НУШ – це школа, до якої приємно ходити учням. Тут прислухаються до їхньої думки, вчать критично мислити, не боятись висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами. Водночас батькам теж подобається відвідувати цю школу, адже тут панують співпраця та взаєморозуміння» (Концепція «Нова українська школа», 2016, с. 1).

Для інформування про перебіг реформи освіти та її ключові позиції МОН України в партнерстві з громадською організацією «Смарт освіта» було створено сайт «Нова українська школа», на якому зокрема висвітлюються ключові підходи до нормативної освітньої та методичної діяльності в умовах НУШ, тому аналізуючи, порівнюючи, співставляючи ключові позиції НУШ та реалізуючи їх на практиці, зможемо ефективно розв'язати проблему побудови системи взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків.

Ключова зміна для учнів стосується підходів до навчання та змісту освіти. «Адже мета НУШ – виховати інноватора та громадянина, який уміє ухвалювати відповідальні рішення та дотримується прав людини. Замість

запам'ятовування фактів та понять учні набуватимуть компетентностей. Це – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність. Тобто формується ядро знань, на яке будуть накладатись уміння цими знаннями користуватися, а також цінності та навички, що знадобляться випускникам української школи у професійному та приватному житті» (Концепція «Нова українська школа», 2016, с. 1). Співпраця «між усіма учасниками освітнього процесу – учителів, учнів, адміністрацій та батьків – наріжний камінь, який допоможе досягти всіх інших результатів. Адже тільки так можливо втілити головну мету: змінити освітнє середовище, впровадити навчання для життя» (Концепція «Нова українська школа», 2016, с. 2).

Важливим є й інший процес, характерний саме для позашкільних навчальних закладів, – «індивідуалізація життєвого шляху зростаючої особистості. Це усвідомлення необхідне для духовного прозріння дитини, для самостійного й ефективного здобуття знань у сучасній диференційованій освіті, усвідомлення сенсу життя й визначення власного життєвого шляху» (Національна програма виховання, 2004). Відтак, позашкільна освіта як соціальний інститут виховання й розвитку дітей та учнівської молоді є невід'ємною частиною освітньо-виховного простору та сприяє формуванню особистості, розкриттю творчого потенціалу, вихованню соціально значущих якостей, формуванню її ціннісних і моральних орієнтирів, тому саме позашкільна освіта відіграє унікальну роль у розв'язанні проблеми взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти.

Список компетентностей, яких набуватимуть учні, уже закріплено законом «Про освіту». Він створювався з урахуванням «Рекомендації Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя» (Рекомендації Європейського Парламенту та Ради Європи, 2019, с. 2). «Багато компетенцій є близькими та пов'язаними: аспекти, які є основними в одній області, допомагають іншій. Загальні знання мов, освіченість, здібність до кількісного мислення та обізнаність у сфері інформаційних та комунікаційних технологій – це необхідна основа для навчання, а навчання заради здобуття знань включає всю навчальну діяльність. Еталонними рамками застосовується низка пунктів: критичне мислення, творчість, ініціативність, уміння вирішувати проблеми, оцінка ризику, уміння приймати рішення та вміння конструктивно керувати емоціями. Усі вони важливі для всіх восьми основних компетенцій» (Рекомендації, 2019, с. 8). У Рекомендаціях також було «визначено положення про «нові основні навички» першочерговими й підкреслено, що навчання протягом усього життя має включати навчання від дошкільного віку» (Рекомендації, 2019, с. 2). У цьому аспекті позашкільна освіта повноцінно має можливість «пропонувати молодим людям засоби розвитку основних

компетенцій до рівня, який необхідний у дорослому житті, та який сформує основу для подальшого навчання та роботи» (Рекомендації, 2019, с. 3).

Водночас варто акцентувати увагу на ще одному важливому аспекті діяльності позашкільних закладів освіти, що, зокрема підтверджує існуюча нормативно-правова база – важливість діяльності позашкільної освіти як соціально важливої ланки системи освіти в державі, а виховання в закладах позашкільної освіти є частиною процесу соціалізації, тобто спеціально організованого процесу засвоєння дитиною соціально визнаних цінностей, формування нормативних якостей особистості та зразків поведінки. На відміну від соціалізації як неперервного процесу, виховання є перервним, дискретним процесом, воно здійснюється планомірно, однак обмежене в часі та місці. Відтак виховання – це взаємодія, під час якої педагог як носій суспільного досвіду систематично діє для вдосконалення особистості. За узагальненнями провідних фахівців загальної середньої та позашкільної освіти в державі розроблено й упроваджено комплекс законів прямої дії, спрямованих на функціонування та розвиток усіх складових системи освіти, у тому числі, позашкільної.

Нормативно-методичне підґрунтя процесів становлення та розвитку закладів позашкільної освіти здійснено в наукових доробках І. Беха, О. Биковської, В. Вербицького, Л. Ковбасенко, О. Литовченко, Л. Павлової, Г. Пустовіта, Т. Сущенко, Л. Тихенко та інших вітчизняних науковців, методистів і педагогів-практиків.

Утверджуючись у статусі початкової ланки неформальної освіти упродовж життя, позашкільна освіта має забезпечувати «розвиток здібностей дітей і молоді у сфері освіти, науки, культури», «...здобуття ними первинних професійних знань, умінь і навичок, необхідних для їх соціалізації та/або професійної діяльності» (Закон України «Про освіту», 2017, р. II, ст. 4). Реалізація окреслених навчально-методичних векторів позашкільної освіти, зокрема форм, методик і технологій естетичного виховання здійснюється шляхом виконанням навчальних програм для гуртків, секцій, творчих об'єднань позашкільних закладів художньо-естетичного напряму позашкільної освіти, що розроблені з урахуванням нормативно-правової бази, упровадження організаційних, методичних і процесуальних новацій, що є важливим в роботі з формування ключових компетентностей підлітків і регламентують роботу закладів позашкільної освіти з естетичного виховання. При цьому враховуються Державний стандарт базової і повної середньої освіти, Концепція «Нова Українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи», Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні та інші нормативні документи.

Варто зазначити, що взаємодія закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків передбачає врахування змісту естетичного виховання закладу загальної середньої

освіти, яким запропоновано цілісний художньо-естетичний розвиток особистості учня шляхом опанування різних видів мистецтва і координації знань, умінь та уявлень, набуття яких необхідне для формування в свідомості учнів полікультурного й поліхудожнього образу світу. Зокрема, ці постулати окреслено в змісті освітньої галузі «Мистецтво» (Навчальна програма «Мистецтво», 2017) (в основній школі) і спрямовано «на розширення в процесі опанування творів мистецтва і художньо-практичної діяльності набутих у початковій школі ключових, міжпредметних, предметних компетентностей» (Державний стандарт, 2011, с. 19).

Ефективне розв'язання проблеми взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків можливе завдяки реалізації на практиці специфіки освітньої діяльності відповідно до Національної рамки кваліфікацій (Національна рамка кваліфікацій, 2018). Національна рамка кваліфікацій – системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів освіти. Кожен рівень – це завершений етап освіти, що характеризується рівнем складності освітньої програми, сукупністю компетентностей особистості, які визначені, як правило, стандартом освіти та відповідають певному рівню. Україна наразі здійснює модернізацію своїх освітніх і професійних стандартів, формує відповідну законодавчо-нормативну базу, створює умови для залучення до процесів розбудови нової інноваційної Національної системи кваліфікацій (НСК) за сприяння Європейського фонду освіти (ЄФО) (Національна рамка кваліфікацій, 2018, с. 1).

На мегарівні, розглядаючи особливості суспільства як філософської категорії та соціальної ситуації, зазначимо, що сучасний етап соціально-економічного розвитку в державі передбачає необхідність більш ефективного використання освітньо-виховного потенціалу закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків, спрямованого на вирішення проблеми організації вільного часу дітей та учнівської молоді, задоволення їхніх потреб в особистісному розвитку та самореалізації. Це уможлиблює створення цілісної освітньо-виховної системи взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти, яка індивідуалізуватиме інтелектуальний, духовний і фізичний розвиток молоді людини в межах єдиного освітнього й соціокультурного простору держави.

Соціальний попит на освіту, що відзначається практичною спрямованістю та широкими можливостями для творчої самореалізації особистості, зумовлює важливість оптимізації освітньо-виховної роботи в закладах загальної середньої та позашкільної освіти. Реалізація цього завдання можлива за умови дотримання вимог щодо якості освіти, детермінованої сучасними інтеграційними процесами; побудови освітньо-виховного процесу в контексті впровадження принципів соціалізації та гуманізації; удосконалення методико-педагогічних засад їх діяльності;

єдності навчальних, виховних, розвивальних цілей і завдань. За таких умов заклади загальної середньої та позашкільної освіти зможуть забезпечувати динамічність, диференціацію та індивідуалізацію освітньо-виховного процесу як соціального явища, що є природною складовою життя й дасть змогу ефективно розкривати та реалізувати життєві й освітні потреби підлітків, зокрема в естетичному вихованні.

Своєю чергою будова системи взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків актуалізує забезпечення рівного доступу до якісної освіти в позашкільному закладі освіти. Це створить комфортні умови для здобуття дітьми й учнівською молоддю додаткових знань та умінь за інтересами, сприятиме розвитку, стимулюванню та реалізації їхнього духовного і творчого потенціалу, професійному самовизначенню та допрофесійній, а інколи і професійній підготовці особистості.

Знайшовши точки перетину в нормативно-правових та методичних документах щодо взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти, викладемо основні результати аналізу в схемі (рис. 1).

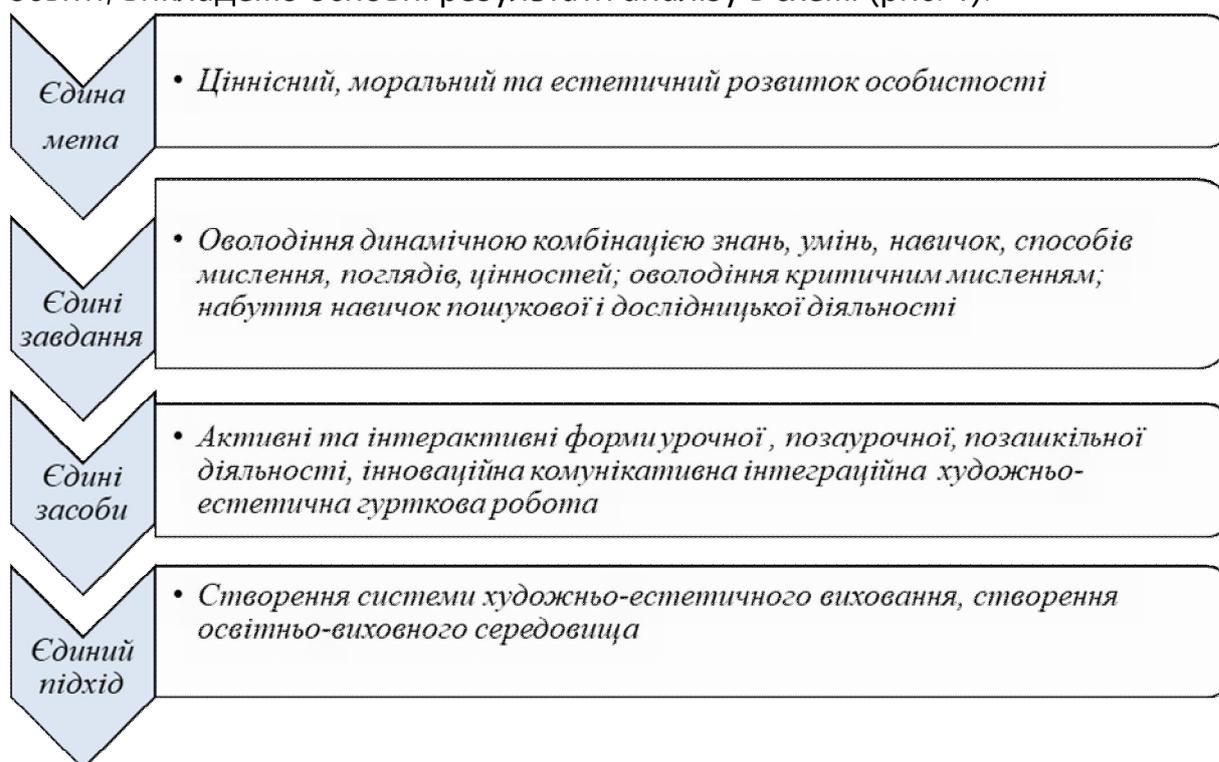

Рис. 1. Нормативно-правові та методологічні основи взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків

Реалізація концептуального мегарівня дослідження системи взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків забезпечить розвиток учнів не тільки в закладах загальної середньої освіти, але й у закладах позашкільної освіти, де провідним є формування

здатності самостійно навчатися; створення умов для залучення до активної пізнавальної, соціально значущої діяльності кожної дитини; формування творчої особистості учня; набуття підлітками навичок пошукової й дослідницької діяльності, які сприяють розвитку критичного мислення і забезпечують становлення науково-інноваційного типу особистості; підвищення мотивації до спільної діяльності в групі, розвиток комунікаційно-діалогових компетентностей як безальтернативний засіб функціонування сучасного освітньо-виховного середовища закладу освіти.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. На підставі аналізу особливостей функціонування педагогічної взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків можна сформулювати деякі висновки щодо проведення дослідження:

- механізми взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків мають спиратися на прозору, чітку й несуперечливу систему нормативно-правової бази з питань освіти, які забезпечують процедуру партнерства та співпраці; відкриту процедуру розробки й реалізації системи взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків; заходи щодо поширення європейського та вітчизняного досвіду взаємодії;

- для вдосконалення взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків необхідно розробити систему взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків; розробити технологію й скласти багатовекторну модель взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків; застосувати заходи спільного планування щодо визначення та розв'язання проблем естетичного виховання, визначити необхідні умови щодо реалізації таких заходів (програм, дій);

- для забезпечення гуманістичної функції освіти, виконання якої забезпечить створення комфортних умов для самореалізації й самоствердження особистості, задоволення її інтелектуальних і духовних потреб та особистої свободи, захисту прав дитини, поваги до неї та визнання її гідності, подальший розвиток якої визначають соціальні, організаційно-технологічні, психолого-педагогічні чинники, створити в закладах загальної середньої та позашкільної освіти сприятливе освітньо-виховне середовище, у якому збільшаться показники успішності формування базових компетентностей, зросте мотивація до пізнавально-практичної та творчої діяльності підлітків, вони оволодіють методами самопізнання, саморегуляції, саморозвитку в естетичному вихованні.

ЛІТЕРАТУРА

Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Офіційний вісник України. (The state standard of basic and complete general secondary education. Official Bulletin of Ukraine) (2011). (№ 33. P. 1378).

- Закон України «Про загальну середню освіту» (*Law of Ukraine "On general secondary education"*) (2018). Retrieved from: [URL:http://zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua).
- Закон України «Про освіту» (*Law of Ukraine "About Education"*) (2017). Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>; <https://kodeksy.com.ua>
- Закон України «Про позашкільну освіту» (*Law of Ukraine "On out-of-school education"*). (2004). Retrieved from: [URL:https://zakon.rada.gov.ua](https://zakon.rada.gov.ua).
- Конституція України (*Constitution of Ukraine*) (1991). Retrieved from: [URL:https://kodeksy.com.ua/pro_osvitu/statja-14](https://kodeksy.com.ua/pro_osvitu/statja-14).
- Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти (*Concepts of education of children and youth in the national education system*) (2015). Retrieved from: [URL:https://studfiles.net/preview/2041030/page/6/](https://studfiles.net/preview/2041030/page/6/).
- Концепція «Нова Українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи» (*The concept of the New Ukrainian School: Conceptual Principles of Secondary School Reform*) (2016). Retrieved from: [URL:http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczya.html](http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczya.html).
- Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України (*The concept of artistic and aesthetic education of pupils in secondary schools. Information collection of the Ministry of Education and Science of Ukraine*) (2004) (№ 10. pp. 4-9).
- Навчальна програма «Мистецтво» для 5-9 класів (розробники: Л. Масол та ін.). (*Art curriculum for grades 5-9 (by L. Masol and others)*) (2017). Retrieved from: [URL:https://osvita.ua/school/program/program-5-9/56132/](https://osvita.ua/school/program/program-5-9/56132/).
- Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні. Освіта України (*National Program for the Education of Children and Student Youth in Ukraine. Education of Ukraine*) (2004). (№ 94. pp. 6–10). Retrieved from: [URL:https://uazakon.com/doc](https://uazakon.com/doc).
- Національна рамка кваліфікацій (*National Qualifications Framework*) (2018). Retrieved from: [URL:https://zakon.rada.gov.ua/lawsnatsionalna-ramka-kvalifik](https://zakon.rada.gov.ua/lawsnatsionalna-ramka-kvalifik).
- Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. (*National Strategy for the Development of Education in Ukraine for 2012-2021*) (2012). Retrieved from: [URL:http://mon.gov.ua](http://mon.gov.ua).
- Позашкільна освіта в Україні. Нормативно-правові акти (*Extracurricular education in Ukraine. Legal acts*) (2019). Retrieved from: [URL:https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/normativna-baza-pozashkilnoyi-osviti-ta-vihovnoyi-roboti/](https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/normativna-baza-pozashkilnoyi-osviti-ta-vihovnoyi-roboti/).
- [Рекомендації Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя](#) (*Recommendations from the European Parliament and the Council of Europe on building key competences for lifelong learning*) (2019). Retrieved from: [URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/https://eur-lex.europa.eu/legal-content/](https://zakon.rada.gov.ua/laws/https://eur-lex.europa.eu/legal-content/).
- Серих, Л. В. (2013). Взаємодія загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів в естетичному вихованні підлітків. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 7 (33), 376-387 (Sierikh, L. V. (2013). Interaction of secondary schools and out-of-school education in aesthetic education of teenagers. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 7 (33), 376-387).

РЕЗЮМЕ

Серых Лариса. Нормативно-методические основы взаимодействия учреждений общего среднего и внеурочного образования в эстетическом воспитании подростков.

В статье раскрыто основу концепции взаимодействия учреждений общего среднего и внешкольного образования в эстетическом воспитании подростков. Первым уровнем концепции является мегауровень, основные структурные элементы которого и рассмотрены в статье.

К мегауровню концепции принадлежат социальная, демографическая составляющая, система общественных отношений, законодательная, нормативная база исследования, положения, концепции, нормативные и методические документы, которые действуют в условиях взаимодействия учреждений общего среднего и внешкольного образования и прямо и косвенно влияют на развитие эстетической воспитанности подростков.

Ключевые слова: взаимодействие, учреждения общего среднего образования, учреждения внешкольного образования, мегауровень исследования, подростки, эстетическое воспитание.

SUMMARY

Sierykh Larisa. Normative-methodological basis of interaction of institutions of general secondary and out-of-school education in aesthetic education of teenagers.

The article describes the basis of the concept of interaction between institutions of general secondary and out-of-school education in the aesthetic education of adolescents. The first level of the concept is mega-level, the main structural elements of which are discussed in the article.

Concepts include the social component, the system of social relations, the demographic component, the legislative, normative base of research, provisions, concepts, normative and methodological documents, which operate in the conditions of interaction of institutions of general secondary and out-of-school education and directly and indirectly influence development of aesthetic education of teenagers.

Using theoretical methods: analysis, generalization and comparison of different normative-methodological acts, the content of the basic principles of out-of-school education and general secondary education in aesthetic education of teenagers was found out. Organization of interaction of secondary and out-of-school education in the aesthetic education of teenagers is based on the results of the analysis of their practical and aesthetic activities and takes into account the components of aesthetic education: emotional, informational, communicative.

In the interaction of secondary and out-of-school education in the aesthetic education of teenagers the methodological basis is integration of knowledge in the field of aesthetics, pedagogy, ethics, psychology, theories of aesthetic education.

The regulatory framework of the study is considered in detail. This made it possible to expand content of basic principles of out-of-school and general secondary education in accordance with orientation of the specifics of educational activities offered today by general secondary and out-of-school education and to highlight the content and scope of educational concepts, provisions, phenomena that are interrelated.

Based on the above mentioned it can be argued that the invariant of process of interaction of secondary and out-of-schools education in the aesthetic education of teenagers is aesthetic activity of teenagers, is carried out primarily in diverse social creativity.

Key words: interaction, mega-level, secondary schools, out-of-school education, aesthetic education, teenagers.